

Interzicerea unor manuale școlare în Școlile grănicerești (1875-1918)

Alexandru BUCUR

Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu
“Lucian Blaga” University of Sibiu
Personal e-mail: al_bucur@yahoo.com

The Interdiction School Manuals in Border Guard Schools (1875-1918)

The educational process in Border Guard Schools had been influenced in a negative way by Hungarian-Austrian authorities that banned some school manuals beginning with 1875. This decision affected both parents' and students' budget. The authorities continued to ban some manuals in 1877, 1886, 1887, 1888, 1896, and 1906. Those who didn't observe this rule were punished, thus affecting the Romanian educational system.

Keywords: ban, school book, border school, border guard, student, teacher, Sibiu, Blaj

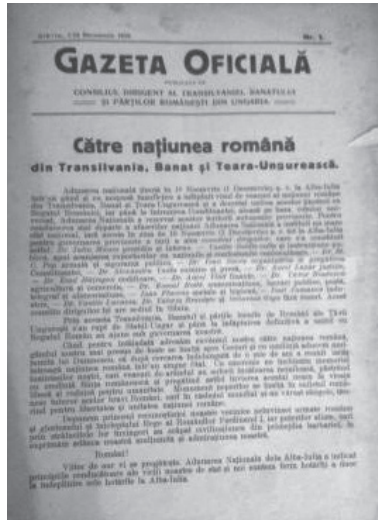

Pentru a asigura un învățământ de calitate, modern și eficient, *Comitetul Administrativ al Fondului Școlar Grăniceresc*, de la Sibiu, s-a ocupat și de problema manualelor școlare care urmau a fi utilizate în școlile sale, atât de elevi cât și de învățători. În vederea asigurării uniformității în procesul de învățământ, *Comitetul* a difuzat, în anul 1871, două circulare speciale în care au fost specificate titlurile ce urmau a fi utilizate în școli¹. Marea majoritate a manualelor aparțineau autorilor ardeleni, fiind tipărite la Sibiu și Blaj. Printre ele erau și unele scrise și tipărite în „Valahia”, motiv suficient de solid pentru ca acestea să nu fie pe placul autorităților și, prin urmare, de cele mai multe ori, să fie interzise, considerându-se că propagă în rândul elevilor „idei revoluționare”².

Conform legii școlare XXXVIII din 1868 care prevedea că, cei care organizau școli aveau și dreptul de a utiliza în acestea manualele pe care le considerau corespunzătoare scopului propus, *Comitetul* a uzat de respectivul drept încă de la înființarea *Școlilor grănicerești*. Dar, în strădania lor de a introduce în școlile nemaghiare spiritul propriu, guvernul maghiar – prin *Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor* – a

început, încă din 1870, să editeze și să distribuie, tot mai intens, manuale cu un conținut străin de scopurile respectivelor școli. Pentru a ușura pătrunderea manualelor în școlile nemaghiare și a întări, în mod special, rolul statului în toate formele de învățământ, în anul 1876 a elaborat și publicat Articolul de lege nr. XXVIII. Potrivit acestuia, inspectorii regești de

școli, pe lângă verificarea planurilor de învățământ și a materialelor didactice utilizate în școli, aveau și obligația expresă de a verifica și manualele utilizate, care trebuiau să aibă aprobarea *Înaltului gubern.* În caz contrar, ele puteau fi interzise sau chiar confiscate, ceea ce – în decursul existenței *Școlilor grănicerești* – s-a și realizat. Aceste intervenții brutale au dus la crearea unor noi probleme, atât *Comitetului*, școlilor și – mai ales – părinților, pentru procurarea, contra cost, a unor noi manuale pentru elevi.

Autoritățile au motivat acțiunile ca fiind necesare „din considerente supreme de stat”, uneori acestea fiind efectuate chiar în cursul anului școlar. Prima victimă în această direcție a constituit-o *Abecedarul* lui Vasile Petri, edițiile din anii 1861, 1870 și 1874, interzis prin ordinul nr. 12.973 din 4 iulie 1875, emis de *Înaltul ministeriu de culte și instrucțiune publică, regesc, maghiar* pentru tendințele sale „daco-romane”³.

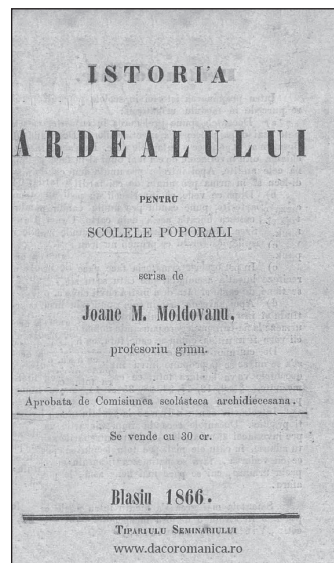
Interzicerea viza, în special, pasajele cuprinse la paginile 44, 82 și 84, unde se afirma în sens răspicat că „patria română cuprinde toate acele țări unde locuiește și trăiește națiunea română”. Silit să se conformeze preainaltului ordin, *Comitetul* a dispus ca la toate școlile, până se vor înlocui abecedarele incriminate cu altele noi, paginile respective „să se lipească solid cu hârtie cleită sau să se șteargă neligibilu”⁴. Pentru a verifica aplicarea în practică a ordinului amintit, *Școlile grănicerești* au fost inspectate de oficialitățile politice și școlare maghiare. Astfel, cu adresa nr. 11 din 13 ianuarie 1876, *Eforia* din Spini, jud. Hunedoara, a anunțat *Comitetul* că la școală s-a prezentat pretorul Varady – împreună cu antistia comunală – și a confiscat nu numai 14 exemplare din *Abecedarul* respectiv dar și șase exemplare din *Istoria patriei*, de Ioan Micu Moldovan⁵. La fel a procedat și inspectorul Rethy, care a confiscat de la școala din Râu Alb, jud. Hunedoara, toate *Abecedarele* întocmite de Vasile Petri, ceea ce a determinat pe învățătorul Zaharie Pop să întrebe plin de amărăciune pe *Inclitul Comitet* că de acum „din ce

să mai învețe prunci”?

Măsura arbitrară a stârnit vii proteste din partea *Eforiilor Școlare*, care au fost puse astfel în situații deosebit de delicate. Cea din Racovița, jud. Sibiu, a cerut ca în locul *Abecedarelor* confiscate să se dea altele, în mod gratuit, „fiindcă avem val⁶ destul – *glăsuia protestul* – cu cele de demult căpătate și încă neplătite”⁷! Cea din Ohaba, jud. Brașov, anunța și ea *Comitetul* că părinții copiilor cârtesc împotriva măsurii, zicând că „au dat bani pe respectivele cărți și, așa dară, cine are putere a le lua”⁸! La școala din Vețel, jud. Hunedoara, în lipsa abecedarelor confiscate, au început să fie folosite din nou *tabelele parietale*⁹.

După interzicerea *Abecedarului* lui Vasile Petri, a fost scos din școli *Legendarul* lui Visarion Roman, spre „dauna multor părinți”¹⁰, în baza ordinului *Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice* nr. 14.011 din 6 iunie 1877, el fiind înlocuit cu *A doua carte de lectură*, de Ioan Popescu¹¹. „Ca din senin vedem delăturată «Cartea de lectură», de V. Roman – scrie învățătorul Arseniu Bunea de la școala din Mărgineni, jud. Brașov – rămânând ca învățătorii să propună numai din Gyönzy. Deoarece nici părinții și nici comuna nu mai vrea să cumpere nici un manual pe seama copiilor, din toată sărăcia care mă apasă și pe mine, trimiteți-mi șapte exemplare din «A doua carte de lectură» de I. Popescu, ca să le împrăștiu prin clase”¹²! Ca și Arseniu Bunea s-au adresat *Comitetului* și alți învățători, solicitând îndrumări pentru situația nou creată precum și manuale care să le înlocuiască pe cele interzise. O asemenea problemă nu o putea rezolva, prompt, nici forul sibian și, în acest context trebuie să privim răspunsul său dat învățătorului Nicolae T. Popa, de la școala din Copăcel, jud. Brașov: „Dar prin ce mijloace să-ți ajute *Comitetul* în această depărtare? Sau, doar, crezi că el are numai de a porunci ca să ploaie cărți”¹³!

Campania interzicerii manualelor școlare folosite în *Școlile grănicerești* – și nu numai în ele – a continuat

în ritm din ce în ce mai susținut! Astfel, la scurt timp după *Legendarul* amintit, au mai fost prohibite: *Istoria patriei pentru școalele populare*, de Ioan Micu Moldovan; *Elemente de istoria Transilvaniei pentru învățători și școalele populare*, de Ioan V. Rusu; *Lepturariul* lui Aron Pumnul, ed. 1862 și 1865¹⁴.

În anul 1877 a fost distribuită școlilor o listă completă a manualelor interzise în perioada 1875-1877. Printre cele prohibite s-au numărat și următoarele, elaborate de autori români: G. Vlădescu, *Geografia*, ed. 13, București, 1868; M. Michaescu, *Geografia*, ed. 3, București, 1873; A. T. Laurean, *Istoria românilor*, București, 1873; I. M. Moldovan, *Istoria patriei*, Blaj; S. Salagianu, *Geografia*, Viena, 1871; I. V. Rusu, *Istoria Transilvaniei*, Sibiu, 1865; M. Draghiciu, *Istoria Ungariei*, Timișoara, 1874; D. Varna, *Geografia Ungariei*, Sibiu, 1875; S. Pop, *Legendariu*, Blaj, 1872; I. Tuducescu *Istoria românilor*, Arad, 1876¹⁵.

În 1886, alte trei manuale au fost interzise: *Istoria universală, alesu Istoria natiunii romanesci și a Regatului Ungariei. Pentru scola populară*, de George Popa, apărut în 1882 la Arad, considerată – în viziunea asupritorilor – ca „*un op ce cu tendință pune istoria în lumină falsă și prin aceasta deșteaptă concepte false, sentimente contrarii statului și ura de rasă*”¹⁶; *Geografia Ungariei și elemente din geografia generală*, de dr. Nicolau Pop, apărută la Brașov, în 1877; *Introducere în geografie*, de Ioan Tuducescu, apărută la Arad în 1881. Și aceste ultime două manuale erau incriminate a fi, „cărți de învățământ cari conțin afirmațiuni contrare stării factice a țării și valahizează numele comitatelor și a orașelor”¹⁶.

În anul 1887, inspectorul regesc de școli al comitatului Făgăraș, F. Schreiber, a anunțat *Comitetul* că, în conformitate cu dispoziția *Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice* nr. 1.004 din 15 aprilie 1887, s-a interzis a se mai folosi în școli și biblioteci cartea *Noțiuni din istoria românilor*, editată la București de M. C. Florentin, pe motiv că aceasta, „cu voie este falsificată”. Tot cu acest prilej s-a interzis și harta *Europei*, de C. M. Râmnicănuș, apărută în editura lui George Ioanid, din București, pe motiv că „în dînsa nu este indigitată, separat, independența politică a Ungariei și cum că numirile maghiare de locuri nu sunt respectate”¹⁷.

Nu au scăpat de interdicție nici manualele după care se preda cântul în școlile grănicerești. Printr-un alt ordin al *Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice* nr. 16.084 din 1888, s-au scos din uz precum și din biblioteci, următoarele titluri: *Dorul românului - colecție de cântece*, de Nicolae D. Popescu; *Arion sau culegere de cânturi naționale spre întrebuintarea tinerimei*, de Ioan Dariu; *Răsunetul - culegere de cântece naționale*; *Cântece de Irozi, la nașterea Domnului*; *Amorul și patria*, poezie de Brutu Catone Horea¹⁸. Tot în același an au mai fost interzise următoarele

manuale: *Elemente de geografie - compendiu pentru clasele inferioare*, de Samuil V. Ispescu și *Istoria universală*, de Ionu Marescu¹⁹.

Interzicerea manualelor școlare românești și, în special, a celor editate dincolo de Carpați, s-a intensificat și mai mult spre sfârșitul secolului al XIX-lea, pe considerentul –devenit leit-motiv – că acestea ar fi ostile statului maghiar. În acest context, an de an se publicau liste cuprinzând cărțile românești care nu mai puteau fi folosite în școală, deși acestea se bucurau de o largă apreciere nu numai în Transilvania dar și în vechea Românie. Astfel, numai în anul 1896, *Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice* a publicat o listă cuprinzând peste 80 de titluri de cărți românești interzise²⁰, act care s-a repetat și în anul 1906²¹.

Este evidentă tendința de a se interzice, cu precădere, manualele de geografie și istorie în care se prezentau date despre români precum și hărțile cu acest conținut. Măsura oglindea pregnant politica de oprimare națională promovată cu consecvență de cercurile conducătoare de la Budapesta, ea vizând separarea școlii românești din Transilvania de valorile culturii române și orientarea ei față de cultura maghiară.

Reamintim că nerespectarea dispozițiilor date în privința folosirii unor manuale în școli, după ce acestea au fost interzise, atrăgea după sine cercetarea disciplinară a învățătorilor respectivi, aceștia putând fi pedepsiți cu amendă, închisoare sau chiar cu suspendarea din „oficiul învățătoresc”²².

Odată cu destrămarea monarhiei austro-ungare, în dotarea școlilor grănicerești s-au introdus manuale școlare noi, corespunzătoare noilor rânduiri iar, în anul 1921, școlile la care ne referim au fost trecute în seama statului român. Menționăm că, prin *Nota circulară* din 29 decembrie 1918, *Consiliul Dirigent* a dispus tuturor școlilor ca istoria și geografia Ungariei,

ca obiecte de învățământ, să se înlocuiască cu istoria românilor și geografia țărilor locuite de români²³. S-au scos astfel din uz unele manuale pe care nu le-a mai regretat nimeni ci, dimpotrivă!

Note:

1. Arhiva Școlii gimnaziale din Lisa, jud. Brașov, Circulara nr. (citată, în continuare, C.) 188 din 8 noiembrie 1871 și C. 188 din 15 noiembrie 1871.
2. Cornel Lupea, *Racovița. Monografia unei străvechi așezări sibiene*, mss., II, Victoria, 1980, p. 410; Ioachim Lazăr, *Învățământul românesc din sud-vestul Transilvaniei (1848-1883)*, Cluj-Napoca, Argonaut, 2002, p. 46, 199, 201.
3. Arhivele Naționale, Serviciul Județean Sibiu, Fond *Comitetul pentru Administrarea Fondului fostelor Școli grănicerești (1861-1920)*, Acte (citare, în continuare, SJANSB, FSG, A.), documentul nr. (citare, în continuare, D.) 337 din 18 martie 1876; Onisifor Ghibu, *Din istoria literaturii didactice românești*, București, Editura didactică și pedagogică, 1975, p. 135. Pentru alte titluri interzise prin ordinul semnat de A. Trefort, a se vedea Ștefan Pascu, Iosif Pervian, *George Bariț și contemporanii săi*, vol. V, București, Editura Minerva, 1981, p. 261.
4. SJANSB, FSG, A.: *Protocolul ședinței Comitetului din 6 august 1875*; D. 685 din 18 august 1875; D. 337 din 18 martie 1876; C. 337 din 1876.
5. *Ibidem*, D. 59 din 14 ianuarie 1876.
6. Necaz, neplăceri, probleme.
7. SJANSB, FSG, A., D. 395 din 4 aprilie 1876.
8. *Ibidem*, D. 377 din 31 martie 1876.
9. *Ibidem*, D. 355 din 25 martie 1876.
10. *Raportul Comitetului la adunarea generală din 30 octombrie 1877*.
11. *Ibidem*: D. 967 și 970 din 25 octombrie 1877; C. 970 din 1877; Ioachim Lazăr, *op. cit.*, p. 46.
12. SJANSB, FSG, A., D. 1.052 din 7 noiembrie 1877.
13. *Ibidem*, D. 1.091 din 17 noiembrie 1877.
14. *Ibidem*, D. 137 din 28 ianuarie 1876.
15. *Ibidem*, D. 247/17 februarie 1877; Enea Hodoș, *Cercetări, probleme școlare confesionale*, Sibiu, Tipografia Arhidiecezană, 1944, p. 107-108.
16. SJANSB, FSG, A., D. 608 din 9 iulie 1886.
17. *Ibidem*: C. 527 din 1887; D. 513 din 7 mai 1887 și D. 970 din 25 octombrie 1887.
18. *Ibidem*, C. 680 din 4 octombrie 1889.
19. *Ibidem*, D. 871 din 20 octombrie 1888.
20. Onisifor Ghibu, *op. cit.*, p. 301; Vasile Popeangă, *Școala românească din Transilvania în perioada 1867-1918 și lupta sa pentru Unire*, București, Editura didactică și pedagogică, 1974, p. 95.
21. *Ibidem*, p. 96.
22. Alexandru Bucur, *Școlile grănicerești de pe teritoriul*

fostului regiment de la Orlat (1871-1921), Sibiu, Editura Salgo, 2010, p. 87-90.

23. *Gazeta Oficială a Consiliului Dirigent al Transilvaniei, Banatului și părților române din Ungaria*, nr. 5 din 18 ianuarie 1919, p. 18.

Bibliography:

- Arhiva Școlii gimnaziale din Lisa, jud. Brașov / *Archive of the Secondary School of Lisa, Brasov county*.
- Arhivele Naționale, Serviciul Județean Sibiu, Fond *Comitetul pentru Administrarea Fondului fostelor Școli grănicerești (1861-1920)* / *National Archives, Sibiu county Service, The Fund of the Committee for the Administration of the Fund for the Former Border Guard Schools (1861-1920)*.
- Bucur Alexandru, *Școlile grănicerești de pe teritoriul fostului regiment de la Orlat (1871-1921)* / *The Border Guard Schools in the former territory of the regiment from Orlat (1871-1921)* / Sibiu, Editura Salgo, 2010.
- Gazeta Oficială a Consiliului Dirigent al Transilvaniei, Banatului și părților române din Ungaria* / *Official Gazette of the Council of Transylvania, Banat and the Hungarian Romanian parties*, 1919.
- Ghibu Onisifor, *Din istoria literaturii didactice românești* / *Romanian teaching of literary history*, București, Editura didactică și pedagogică, 1975.
- Hodoș, Enea, *Cercetări, probleme școlare confesionale* / *Research problems denominational school*, Sibiu, Tipografia Arhidiecezană, 1944.
- Lazăr, Ioachim, *Învățământul românesc din sud-vestul Transilvaniei (1848-1883)* / *Romanian Education from South-Western Transylvania (1848-1883)*, Cluj-Napoca, Argonaut, 2002.
- Lupea Cornel, *Racovița. Monografia unei străvechi așezări sibiene* / *Racovita. Monograph of an Archaic Village from Sibiu County*, mss., vol. II, Victoria, 1980.
- Pascu Ștefan, Pervian Iosif, *George Bariț și contemporanii săi*, / *George Barit and his contemporaries*, vol. V, București, Editura Minerva, 1981.
- Popeangă Vasile, *Școala românească din Transilvania în perioada 1867-1918 și lupta sa pentru Unire*, / *Romanian school in Transylvania during 1867-1918 and to fight for the Union*, București, Editura didactică și pedagogică, 1974.

